

References

1. *International Publisher Associations. Annual Report 2017—2018*. (2019). Available at: https://www.internationalpublishers.org/images/aa-content/ipa-reports/ipa-annual-report-2018/IPA_Annual_Report_2018.html.
2. Zhenchenko M. I. (2019). *Digital Self-publishing: Business Models Towards an Inclusive Publishing Industry*. Available at: https://sp-sciences.io.ua/s2624529/zhenchenko_maryna_2018_.digital_self-publishing_business_models_towards_inclusive_publishing_industry.
3. Kuzmuk I. V. (2019). *Samvydav as a promising area for traditional book publishing*. Available at: <https://studfile.net/preview/8099276>.
4. Wortham E. (2019). *Why the Internet Didn't Kill Zines*. Available at: <https://www.nytimes.com/2017/02/28/magazine/why-the-internet-didnt-kill-zines.html>.
5. Patterson C. (2019). *How the great writers published themselves*. Available at: <https://www.nytimes.com/2017/02/28/magazine/why-the-internet-didnt-kill-zines.html>.
6. Pollack N. (2019). *The Case for Self-Publishing*. Available at: <https://www.nytimes.com/2011/05/22/books/review/the-case-for-self-publishing.html>.
7. Ingram M. (2019). *No, e-book sales are not falling, despite what publishers say: Recent reports that e-books sales are falling don't tell the whole story, and it's not one that publishers should be cheering about*. Available at: <https://fortune.com/2015/09/24/ebook-sales/>.
8. Milliot J. (2019). *Self-Published ISBNs Hit 786,935 in 2016*. Available at: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/manufacturing/article/75139-self-published-isbns-hit-786-935-in-2016.html>.
9. Bazhan O. G. (2012). *Samvydav. Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 volumes*. Kyiv: Naukova dumka, Vol. 9: Prix—S, p. 431.
10. *"Interesting Books" with Vakhtang Kipiani*. (2019). Available at: <https://tsn.ua/analitika/tsikavi-knizhki-z-vahtangom-kipiani-20.html>.
11. Kubievich Vladimir (goal. ed.). (1955—2003). *Encyclopedia of Ukrainian Studies: Dictionary part: [in 11 vols.]*. Paris ; New York: Young Life ; Lviv ; Kyiv: Globe.
12. *How To Self-Publish Your Novel on the Amazon Kindle*. (2019). Available at: https://www.udemy.com/course/how-to-publish-your-book-on-kindle/?utm_source=adwords&utm_medium.
13. Morrissey S. (2019). *Self-publishing vs. traditional publishing: How to choose*. Available at: <https://www.miamiherald.com/news/business/biz-monday/article3950085.html>.

Надійшла до редакції 22 січня 2020 року

УДК 002.2:655.42](045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2020.2(283).11-15

Чень Цзеген,

аспірант кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи ХДАК,
e-mail: tsziegen@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1795-990X>

Книжкова торгівля у структурі книгознавства: еволюція уявлень

У статті розглянуто еволюцію поглядів провідних науковців у галузі книгознавства на книжкову торгівлю. Зосереджено увагу на концепціях таких фундаторів книгознавства, як М. Лісовський, О. Лов'ягін, М. Куфасв. Окреслено уявлення щодо книжкової торгівлі, викладені у працях радянських книгознавців 20—30-х рр. ХХ ст. (М. Щелкунов, М. Сомов, А. Мез'єр). Приділено увагу дискусії щодо структури книгознавства як комплексної науки та місця книжкової торгівлі в ньому в період "другого народження" книгознавства. Проаналізовано роль книжкової торгівлі у функціональній концепції книгознавства А. Барсука. Зосереджено увагу на місці книжкової торгівлі у працях І. Моргенштерна, Є. Неміровського, чотирикомпонентній структурі книжкової справи М. Низового. З'ясовано погляди на книжкову торгівлю в межах системно-типологічної концепції книгознавства А. Беловицької. Окреслено місце книжкової торгівлі в документознавчій концепції (Ю. Столяров, Г. Швецова-Водка), наведено позиції щодо цього феномену М. Раца та В. Маркової. Аналіз рефлексії стосовно книжкової торгівлі у структурі книгознавства уможливило висновок, що в концепціях провідних науковців її розглянуто як складник книжкової справи (традиційне книгознавство); комунікаційний посередник у документній комунікації (документознавча концепція); комунікаційний посередник у книжковій комунікації (соціокомунікативний підхід). Визначено перспективу подальшого дослідження, що має бути спрямовано на розгляд емпіричних досліджень щодо книжкової торгівлі.

Ключові слова: книжкова торгівля; книгознавство; книжкова справа; книжкова комунікація; книгознавче дослідження

Постановка проблеми. Книжкова торгівля має глибоке історичне коріння, що сягає часів, коли книга слугувала предметом товарно-грошового обігу, проте рефлексія стосовно означеного феномену бере початок лише від кінця ХІХ ст. Попри те, що термін "книгознавство" увійшов у обіг в останній чверті ХVІІІ ст., його семантичне наповнення впродовж століття збігалось з поняттям

"бібліографія", й лише у працях М. Лісовського набуло ширшого визначення. Саме в його дослідженнях вжито термін "книжкова торгівля", котру науковець відносить до галузі книгознавства. Подальший перебіг книгознавчої рефлексії свідчить про неоднозначність поглядів на місце книжкової торгівлі у структурі книгознавства, що актуалізує порушену проблематику.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Поміж науковців, які аналізували книгознавчі дослідження, присвячені книжковій торгівлі як складникові книгознавчої галузі, виокремимо М. Александрова, О. Афанасенко, М. Низового, М. Шицкова. Водночас слід зауважити, що в їх роботах розглянуто наукову рефлексію книгорозповсюдження як ширшого поняття, елементом якого є книжкова торгівля. Оскільки бракує вивчення їх співвідношення саме в цій площині, окремого аналізу потребують думки науковців щодо місця книжкової торгівлі в системі книгознавства.

Мета статті — дослідити еволюцію поглядів на місце книжкової торгівлі у структурі книгознавства у працях провідних науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсивний розвиток книговидання в Російській імперії потребував формування його теоретичного базису, що сприяло становленню окремої науки про книгу — книгознавства. Одним з її фундаторів став М. Лісовський, який зробив значний внесок у розроблення теоретичних і термінологічних проблем галузі, зокрема й книжкової торгівлі. У 1891 р. у праці "Материалы для словаря русского книговедения" він зазначав: "Під книгознавством, окрім бібліографії, в прямому сенсі, слід розуміти й усі ті галузі діяльності, що мають до неї будь-який стосунок: 1. а) книгописання до започаткування в Росії книгодрукування; б) книгодрукування й відомості про діяльність друкарень. 2. Книговидавництво, а також питання права власності на твори літературні та художні. 3. Книгоопис, чи бібліографія у прямому сенсі: розвідки про книги; їх опис, часткове й загальне; укладання каталогів та покажчиків. 4. Книгозбереження: бібліофільство; збирання книг і рукописів, бібліотечна справа; архівознавство. 5. Книжкова торгівля. 6. Цензура" [1]. Отже, М. Лісовський до сфери поняття "книгознавство" відносить і книжкову торгівлю. Надалі цей перелік було скорочено та сполучено у триаду "книговиробництво, книгорозповсюдження, книгоопис". Книгорозповсюдження науковець трактував як ширше поняття, що охоплює, разом із книжковою торгівлею, й розповсюдження через бібліотеки [2]. Книжкову торгівлю він визначав як "один із головних способів розповсюдження книги" [3].

О. Лов'ягін, продовжуючи теоретичні студії М. Лісовського, у статті "О содержании библиологии, или библиографии" (1916) робить спробу систематизувати знання про книгу й конструює "енциклопедію бібліології", що складається з 4 розділів та 12 підрозділів, поміж яких — історія та організація книжкової торгівлі як частини цього комплексу дисциплін [4].

М. Куфаєв у теоретичних працях побіжно зупинявся на книжковій торгівлі як частині книгознавства, котре вважав "дисципліною історичною", наголошуючи, що історія книги під час вивчення книжкового процесу не повинна ігнорувати книгорозповсюдження [5]. Цю тезу він повністю розкрив у розвідці "История русской книги в XIX веке", приділивши увагу не лише книговиданню, а й становленню книжкової торгівлі [6]. У дослідженні "Проблемы философии книги. Книга в процессе общения" М. Куфаєв відносить працю "книго-

продавця" до реалізації третьої стадії процесу спілкування (перші дві — стадії автора й читача) разом із книговидавцем і "книжним майстром" (узагальнювальне поняття для типографів, ілюстраторів, палітурників). Зокрема, науковець зазначає, що "книгопродавець, якщо він прагне тільки продати книжковий товар, не сприяючи розповсюдженню тих книг, де повніше та краще виражені актуальні в певний момент думки авторів-читачів, не сприяє й культурному спілкуванню у книзі людей" [7]. Отже, М. Куфаєв наголошував на вагомій ролі книжкової торгівлі в книжковій комунікації, заклавши підвалини до обґрунтування соціокомунікаційної теорії книгознавства.

У працях радянських учених 20-х рр. ХХ ст., які розробляли питання класифікації книгознавства (М. Щелкунов, М. Сомов, А. Мез'єр), книжкова торгівля була обов'язковим елементом. Наприклад, у концепції М. Щелкунова, що повністю ґрунтувалася на вульгарному матеріалізмові, книгу розглянуто насамперед як річ, товар. Бібліологія (книгознавство), на думку науковця, належить до "книжкового товарознавства", котре у своїй схемі він подав як сукупність економічних, технологічних та юридичних дисциплін.

Безумовною заслугою М. Сомова, який репрезентував склад і структуру книгознавства, що охоплює 21 дисципліну, було те, що він вперше порушив питання про потребу розроблення "бібліополі" — дисципліни, що вивчає книгу в процесі книжкової торгівлі.

"Словарный указатель по книговедению" А. Мез'єр містить такі розділи: "Книжная торговля в России и СССР", "Книготорговое и издательское дело (Техника, практика и организация)" [8].

"Друге народження" книгознавства наприкінці 50-х рр. ХХ ст. супроводжувалося бурхливими дискусіями щодо його об'єкта та складу. Саме в той період було сформовано два основних теоретичних погляди, що визначали цю дисципліну, по-перше, як комплексну науку про книгу й книжкову справу, по-друге, як комплекс споріднених наук про книгу. Зокрема, О. Сидоров обґрунтував книгознавство як комплексну науку на нараді-дискусії з актуальних проблем книгознавства в Московському поліграфічному інституті (1960), спираючись на тезу про те, що в його межах слід виокремлювати три основних розділи: додрукарський етап підготовки рукопису, безпосередньо книговиробництво та бібліографію [9]. Однак у цьому переліку бракує книжкової торгівлі, що викликало цілком слушну критику з боку її представників. У наступних визначеннях книгознавства цей аспект було враховано, й поняття охоплювало як об'єкт книги та книжкову справу, до якої входить і галузь книгорозповсюдження.

А. Барсук у статті "К построению принципиальной схемы книговедения" [10] запропонував модель, в якій системоутворювальними елементами є "твір" і "читач", розміщені по краях прямокутника, а решта його площі поділена горизонтально на дві рівні частини. У верхній наведено шість галузей практичної діяльності (редакційно-видавнича справа, оформлення книги, бібліографічна справа, статистика друку, біб-

ліотечна справа, книжкова торгівля), а в нижній — відповідні цим галузям наукові дисципліни (теорія редагування, мистецтво книги, бібліографознавство, статистика друку, бібліотекознавство, бібліополістика як наука, що вивчає книжкову торгівлю).

Розлогу характеристику складових частин книжкової справи й наочне (схематичне) її відтворення навів І. Моргенштерн у праці "Книжное дело в единстве — главный объект книговедения" [11]. У схемі "Путь книги" науковець продемонстрував рух книги від автора до установ її розповсюдження та використання.

У схемі складу книгознавства Є. Немировського (концепція "Перетину наук"), представлений на II Всесоюзній конференції з проблем книгознавства 1974 р., також наведено бібліополістику [12].

На VII Всесоюзній науковій конференції з проблем книгознавства 1992 р. як ілюстративний матеріал до доповіді "О структуре книжного дела и создании его статистического мониторинга" український учений М. Низовий запропонував чотирикомпонентну структуру книжкової справи (підготовка, випуск, розповсюдження, споживання творів друку) [13]. Отже, в теоретичних напрацюваннях щодо складу книжкової справи як елемента комплексного об'єкта книгознавства майже всі фахівці одностайно визначали книжкову торгівлю як окремий складник чи одну з ланок книгорозповсюдження.

На особливу увагу заслуговує концепція А. Беловицької, в якій учена, продовжуючи традиції М. Куфаєва, розглядає книгу як спосіб соціальної комунікації, а книжкову справу — як спосіб існування книги. Книжкова справа охоплює процеси книговиробництва, книгорозподілення та книговідтворення, що реалізуються в книговидавничій, книготорговельній, бібліотечній та бібліографічній справах. Разом із загальним книгознавством А. Беловицька вирізняє також складові частини науки про книгу, поміж яких і книготорговельна справа (бібліополістика). Предметом цієї дисципліни дослідниця визначає "узагальнювальну теоретичну модель способу виявлення сутності, закономірностей руху, розвитку, зміни форм книготорговельного асортименту як найзагальнішої форми існування книги в книготорговельній справі та його процесах, а також наукового знання про книгу в книготорговельній справі" [14]. Учена наводить докладну структуру предмета книготорговельного знання як систему наукових проблем.

На початку 90-х рр. ХХ ст. активно формувалася документознавча концепція, що розглядає книгу як різновид документа, а книгознавство — як частину документознавства. Її фундатор, Ю. Столяров, трактує книжкову торгівлю як потужний канал транзитної документальної системи, котрим документні ресурси рухаються від документовиробників до документоотримувачів [15].

Ще одна представниця документознавчої концепції, Г. Швецова-Водка, розглядає рух інформації в документальних комунікаціях видавничо-книготорговельно-бібліотечної системи так: документ "Д-1" перший комунікаційний посередник "КП-1" (видавництво чи

редакція періодичного видання) перетворює в похідний документ "Д-2", що потрапляє до другого комунікаційного посередника "КП-2" (системи книжкової торгівлі й бібліотек), і вже звітти "Д-2" надходить до споживача інформації [16]. Отже, вчена осмислює книжкову торгівлю як комунікаційний посередник.

З огляду на те, як дисципліну "Книгознавство" подають у номенклатурі наукових спеціальностей і викладають майбутнім фахівцям книжкової галузі, Г. Швецова-Водка вважає, що нині вона обмежена видавничою справою, поліграфією та книжковою торгівлею, тобто охоплює лише едіціологію й бібліополістику. Замість терміна "книгознавство" вчена пропонує використовувати поняття "бібліологія", що складається з бібліософії та спеціальних бібліологічних дисциплін, поміж яких і бібліополістика [17].

Книгознавець М. Рац у розвідці "К вопросу о составе и структуре науки о книге" тлумачить книгознавство як науку про книгу, історично сформовану з різноманітних дисциплін, що забезпечують новими знаннями різні галузі книжкової справи. Власне бачення його складу та структури науковець відобразив метафорично у вигляді дерева, коріння якого — системи діяльності, дотичні до створення книги, стовбур — книга як така, а крона — системи діяльності, що належать до буття та споживання книги в суспільстві. Саме у кроні й міститься книгорозповсюдження. Цей термін М. Рац вживає як синонім до поняття "книжкова торгівля", оскільки у кроні також наявна й "бібліотечна справа" [18].

Аналізу функціонування комунікативних посередників у структурі книжкової комунікації присвячено статтю В. Маркової [19], в якій учена визначає, що однією з головних функцій комунікативних посередників (поміж яких і книжкова торгівля), є допомога в подоланні авторським повідомленням комунікаційних і комунікативних бар'єрів (технічних, психологічних, соціальних) на шляху смислу від автора до читача. Саме на усунення зазначених перешкод і спрямована діяльність комунікативних посередників, що виникли у відповідь на потребу суспільства нейтралізувати просторово-часові проблеми усного спілкування. Поступово в лоні книжкової комунікації сформувалися відповідні соціальні інститути, зокрема й книжкова торгівля, що має на меті доведення книговидавничої продукції до споживача й спрямована на подолання просторових обмежень у поширенні авторського повідомлення, оскільки осередки реалізації книжкової продукції передбачають її короточасне зберігання.

Висновки. Узагальнюючи погляди науковців на місце книжкової торгівлі, слід зазначити, що її здебільшого розглядають як: складник книжкової справи (традиційне книгознавство); комунікаційний посередник у документній комунікації (документознавча концепція); комунікативний посередник у книжковій комунікації. Водночас слід зауважити, що наукова рефлексія в межах традиційного книгознавства стосується переважно традиційної книжкової торгівлі й не враховує електронну, оскільки застосування до неї терміна "книжкова справа" є не-

коректним. Щодо останніх концепцій, то, безумовно, можна розглядати книгу як документ, але книжкова торгівля має справу саме з книгами, а не з будь-якими іншими документами. **Перспективною** подальшого вивчення є розгляд емпіричних досліджень, насамперед українських, щодо книжкової торгівлі.

Список використаної літератури

1. Лисовский Н. М. Материалы для словаря русского книговедения / Н. М. Лисовский // Библиограф. — 1891. — № 1. — С. 18—19.
2. Лисовский Н. М. Книговедение / Н. М. Лисовский // Новый энциклопедический словарь. — Петроград, 1914. — Т. 21. — С. 953.
3. Лисовский Н. М. Книжная торговля / Н. М. Лисовский // Новый энциклопедический словарь. — Петроград, 1914. — Т. 21. — С. 954.
4. Ловягин А. М. О содержании библиологии, или библиографии / А. М. Ловягин // Библиологические очерки. — Петроград, 1916.
5. Куфаев М. Н. Проблемы философии книги. Книга в процессе общения / М. Н. Куфаев. — Москва : Наука, 2004. — 188 с.
6. Куфаев М. Н. История русской книги в XIX веке / М. Н. Куфаев. — Москва : Пашков дом, 2003. — 357 с.
7. Куфаев М. Н. Проблемы философии книги. Книга в процессе общения / М. Н. Куфаев. — Ленинград, 1927. — С. 150.
8. Беловицкая А. А. Книговедение. Общее книговедение : учебник / А. А. Беловицкая. — Москва : МГУП, 2007. — С. 108—116.
9. Обсуждение назревших проблем советского книговедения // Книга: исслед. и материалы. — 1965. — Сб. 11. — С. 270—290.
10. Барсук А. И. К построению принципиальной схемы книговедения / А. И. Барсук // Изд. дело. Книговедение. — 1972. — № 4. — С. 32—44.
11. Моргенштерн И. Г. Книжное дело в единстве — главный объект книговедения / И. Г. Моргенштерн // Книга: исслед. и материалы. — 1982. — Сб. 44. — С. 5—27.
12. Сикорский Н. М. Книговедение и его задачи в свете актуальных проблем советского книжного дела / Н. М. Сикорский, Е. Л. Немировский // Книга: исслед. и материалы. — 1975. — Сб. 30. — С. 16—17.
13. Низовой Н. А. О структуре книжного дела и создании его статистического мониторинга / Н. А. Низовой // Книга в меняющемся мире: VII науч. конф. по проблемам книговедения : тез. докл. — Москва, 1982. — С. 18—20.
14. Беловицкая А. А. Указ. соч. — С. 300.
15. Столяров Ю. Н. Документный ресурс : учеб. пос. / Ю. Н. Столяров. — Москва : Либерия, 2001. — С. 56.
16. Швецова-Водка Г. М. Документознавство : навч. посібник / Г. М. Швецова-Водка. — Київ : Знання, 2007. — 398 с.
17. Швецова-Водка Г. Місце бібліології в системі наукового знання / Галина Швецова-Водка // Бібл. вісн. — 2013. — № 4. — С. 7.
18. Рац М. В. К вопросу о составе и структуре науки о книге / М. В. Рац // Книга. Исслед. и материалы. — Москва, 2009. — Вып. 91, Ч. 1/2. — С. 32—42.
19. Маркова В. А. Роль комунікативних посередників у структурі книжкової комунікації / В. А. Маркова // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Харків, 2012. — Вип. 36. — С. 202—208.

Chen Tsziegen

Book trading in the structure of book study: the evolution of ideas

The article describes the evolution of views of leading scientists in the field of bibliography regarding the book trade. It focuses on the concepts created by some of the founders of bibliography such as N. Lisowski, A. Lovyagin, M. Kufaev. Views on book trade presented in the works of Soviet book specialists in the 1920s—30s (M. Shchelkunov, N. Somov, A. Mézières) are also outlined. Attention is given to the discussion of the structure of bibliological sciences as a comprehensive science, as well as the place that book trade occupies within it in the period of the "rebirth" of bibliography. Furthermore, the article analyzes the place of book trade in the functional concepts of bibliography created by A. Barsuk. It also focuses on the role of book trade in the writings of J. Morgenstern, E. Nemirovsky, and in M. Nyzovyi four-component structure of book science. The views on book trade within the systematic-typological concepts of bibliography by A. Belovickaya are also considered.

The article also defines the place of book trade in the documentary conception (Yu. Stolyarov, A. Shvetsova-Vodka) and presents the views on this phenomenon reflected in the works of M. Raz and V. Markova. The analysis of the aforementioned reflections on the book trade as an object of bibliographic research allows the author to conclude that in the conceptions of leading scholars it is regarded as a part of book sciences (traditional bibliography), as a communication intermediary in documental communication (documental concept), and as a communication intermediary in book communications (socio-communicative approach). Finally, the article identifies the prospects of further studies for scientific research on the e-book trade.

Keywords: book trade; bibliography; book business; book; communication; bibliographic research

References

1. Lysovskiy N. M. (1891). Materyaly dlia slovaria russkoho knyhovedeniya. *Byblyohraf*, 1, pp. 18—19.
2. Lysovskiy N. M. (1914). Knyhovedeniye. *Novyi entsyklopedycheskyi slovar*, T. 21, p. 953.
3. Lysovskiy N. M. (1914). Knyzhnaia torhoviia. *Novyi entsyklopedycheskyi slovar*, T. 21, p. 954.
4. Loviahyn A. M. (1916). O soderzhanyy byblyolohyy, yly byblyohrafyy. *Byblyolohycheskye ocherky*. Petrograd.
5. Kufaev M. N. (2004). *Problemy fylosofyy knyhy. Knyha v protsesse obshcheniya*. Moskva: Nauka.
6. Kufaev M. N. (2003). *Ystoriya russkoi knyhy v XIX veke*. Moskva: Pashkov dom.
7. Kufaev M. N. (1927). *Problemy fylosofyy knyhy. Knyha v protsesse obshcheniya*. Leningrad.
8. Belovickaya A. A. (2007). *Knigovedenie. Obshee knigovedenie*. Moskva: MGUP.

9. Obsuzhdenie nazrevshih problem sovetskogo knigovedeniya. (1965). *Kniga: issled. i materialy*, Sb. 11, pp. 270—290.
10. Barsuk A. I. (1972). K postroeniyu principialnoj shemy knigovedeniya. *Izd. delo. Knigovedenie*, 4, pp. 32—44.
11. Morgenshtern I. G. (1982). Knizhnoe delo v edinstve — glavnyj obekt knigovedeniya. *Kniga: issled. i materialy*, 44, pp. 5—27.
12. Sikorskij N. M., Nemirovskij E. L. (1975). Knigovedenie i ego zadachi v svete aktualnyh problem sovetskogo knizhnogo dela. *Kniga: issled. i materialy*, Sb. 30, pp. 16—17.
13. Nizovoj N. A. (1982). O strukture knizhnogo dela i sozdaniy ego statisticheskogo monitoring. *Kniga v menyayushemsya mire: VII nauch. konf. po problemam knigovedeniya : tez. dokl.* Moskva, pp. 18—20.
14. Belovickaya A. A. Ukaz. soch.
15. Stolyarov Yu. N. (2001). *Dokumentnyj resurs*. Moskva: Libereya.
16. Shvecova-Vodka G. M. (2007). *Dokumentoznavstvo*. Kyiv: Znannya.
17. Shvecova-Vodka G. M. (2013). Misce bibliologiyi v sistemі naukovogo znannya. *Bibl. visn.*, 4, pp. 7.
18. Rac M. V. (2009). K voprosu o sostave i strukture nauki o knige. *Kniga: issled. i materialy*, 91 (1/2), pp. 32—42.
19. Markova V. A. (2012). Rol komunikativnih poserednikov u strukture knizhkovoyi komunikaciyi. *Visnik Harkivskoyi derzhavnoyi akademiyi kulturi*, 36, pp. 202—208.

Надійшла до редакції 23 жовтня 2019 року

УДК 316.775.3(477)(045)

Іван Чиж,

голова Української консультативної ради експертів в інформаційній сфері, заслужений журналіст України, голова Комітету у Верховній Раді України з питань свободи слова та інформації (1998—2000), голова Держкомтелерадіо України (2002—2006)

Деякі міркування щодо законопроект у "Про медіа"

Усе це вже було! І саме в січні... Особливо гостру суспільну реакцію та жорсткі оцінки численних міжнародних громадських організацій у сфері медіаправа, Європейського Союзу, ОБСЄ, Державного департаменту США свого часу викликало прийняття Верховною Радою України сумнівного і за контентом, і за процедурою ухвалення так званого закону Колесніченка — Олійника. Створений начебто для захисту приватності, покликаний забезпечити суспільство від поширення екстремізму, закон, по суті, грубо порушував норми Конституції України та повертав нашу державу в бік, протилежний формуванню інформаційного громадянського суспільства.

На захист конституційного права на поширення інформації, зокрема й через інтернет, піднялися мільйони громадян, не згодних із вибірковим трактуванням наклепу, під ознаки якого можна було підвести будь-які оприлюднені відомості, та через реальну загрозу реакційного наступу на основоположні права й свободи людини, закріплені в Конституції України. Суспільство вже тоді реально стояло перед небезпекою масштабного громадянського конфлікту й тільки важкі багатотурові переговори представників влади та парламентської опозиції дали змогу внести на розгляд Верховної Ради та прийняти закони про скасування ухвалених раніше конституційно конфліктних нормативних актів.

Хоча кровопролиття, на жаль, уникнути не вдалося. Мирні, захищені нормами Конституції акції, що розпочалися в листопаді 2013 р., переросли у вибух народного гніву, спричинений волонтаризмом влади, котра розтоптала сподівання на європейську перспективу України та, щонайважливіше, неправомірно застосувала силові засоби до протестувальників. "Революцію гідності" названо саме так, бо українці

стали на захист своєї честі й гідності, своїх, проголошених і гарантованих Конституцією, прав і свобод.

І ось новий січень, уже 2020 року... У президентському, урядових і парламентських кріслах тепер влада, що позиціонує себе "слугами народними", які змінили вже навіть і постмайданну команду, котра, після всенародного гніву, болю й втрат людських життів і територій, не засвоїла історичних уроків, не виправдала надій народу, розтринькала його довіру та віддала реальну владу віртуальним, кіношним "слугам". Перемога коаліції "ХІТ" (холодильник — інтернет — телевізор) свідчить, звісно, про те, що такий вибір був зумовлений погіршенням рівня життя чи не кожного громадянина, а також значною мірою емоціями, підігрітими екранно-інтернетним впливом, бажанням чимскоріше позбутися тих, хто нас обдурих. Українців легко ошукати, та коли прозріють, — не позаздриш потому самим ошуканцям! Так було... Так буде й цього разу, не сумнівайтесь, якщо у своєму "турборежимі" влада не схаменеться, адже має чути народ і діяти лише задля його блага, а не на шкоду природному та конституційному праву!

Дивує інше: навіть недолугі приклади "папередників" нічому не навчили теперішніх, котрі так само певні, що прийшли назавжди. Свідчення цьому — законопроект "Про медіа" (№ 2693 від 26.12.2019), зареєстрований у Верховній Раді України від імені 11 народних депутатів нинішнього, уже дев'ятого, скликання (О. Ткаченко та інші). Саме в середині січня відбулося публічне обговорення цього документа в парламентських комітетах та експертному середовищі. Враження і від проекту, і від результатів його розгляду таке, що автори мають доволі приблизне, кон'юнктурно-вибіркове уявлення про чинне в Україні інформаційне законодавство.